

Hozzászólások Katsányi Sándor cikkéhez (Munkakör-strukturák a közművelődési könyvtárakban)

SZÉLJEGYZETEK EGY VÁZLATHOZ

Katsányi Sándornak a Könyvtári Figyelő 1972. évi 4. számában megjelent írását többször is elolvastam. Egyrészt mert a képzés-továbbképzés, a munkakör-strukturák kérdéseiben közvetlenül is érdekelt vagyok, másrészt pedig mert a vezetői-módszertani területen "praktizáltam" közel 10 évig, ujabban pedig, hirtelen naggyá nőtt könyvtárunkban, az olvasószolgálat - tájékoztatás - gyermekkönyvtárügy megszervezése immár több mint 2 éve munkaköri feladatomban.

A képzés-továbbképzés az utóbbi néhány évben ismét s még ma is a vajudás állapotában van, a megoldással tulajdonképpen máris elkéstünk, hiszen a változás, a korszerűsítés gyümölcseit legfeljebb majd csak 5-6 év múlva élvezhetjük. Ugyancsak az utóbbi időben (persze idestova már 4-6 éve érezhetően) vagyunk szemtanúi és résztvevői a közművelődési könyvtárügy erőteljes változásának mind szemléleti téren, mind az e könyvtárakkal szemben felmerülő társadalmi-kulturális igények és az igényekre adott válaszok terén. Egyre inkább létrejönnek a nagy általános nyilvános könyvtárak, de továbbélnék (igen nagy tömegben!) a régi manufaktúrák körülmények között dolgozó, gyakran a teljes igénytelenség határát suroló, alig több mint népkönyvtári környezetben dolgozó egységek. A mezőny rendkívül széthúzódik. S nekünk az előbbi pólusra kell figyelnünk.

Még az 1960-as évek elején is többé-kevésbé úgy érezhatték magukat az addig kiképzett könyvtárosok, mint a termelőszövetkezeti agronómusok: ismeretanyaguk a napi gyakorlat előtt járt. Másik oldalról viszont ugyanazok rakták le az alapjait a mai legfejlettebb szintű szolgáltatásoknak, akiknek a képzési színvonalát ma már jórészt joggal kritizáljuk, így tehát önmagunknak vágunk fintort. Vagyis a régieknek egy része, legalábbis a java - a jelek szerint - gyorsan tudott alkalmazkodni az új igényekhez.

Mindezzel persze nem kívánom Katsányi mondandóját általában vitatni, még kevésbé szándékát megkérdőjelezni. Írását - itt-ott pesszimista beütésekkel ugyan, de - lelkiismeret-felrázónak, hasznos adalékokkal szolgálónak tartom. Ezzel arra is utaltam, hogy pályaképnek is, a különböző posztokon lévő könyvtárosok helyzetét szociológiai megközelítésben feltáró elemzésként is több helyütt vázlatosnak érzem. A vezetői-módszertanosokról írottak inkább az érvényesülést, az olvasószolgálatosokról felvázoltak inkább a felkészültséget firtatják.

A feldolgozókról vázlatosan papírra vetett gondolatok - a kellő pontosság és differenciáltság hiánya miatt - bizony még sértődést is kiválthatnak egyesekből. Az ő jó munkájuk egyik fundamentuma a jó olvasószolgálatnak, tájékoztatásnak.

Lényegesnek tartom - saját tapasztalataink is ezt erősítik meg - azt az alapállást, hogy a könyvtári munkának sok olyan részfázisa van, amelyeknek elvégzéséhez középfoku képesítés sem kell. Ez még távolról sem általánosan elfogadott, a könyvtári nomenklatura sem ismeri a technikust (segédkönyvtáros, betanított könyvtáros, stb?), nem is gyakran alkalmaznak ilyen munkatársakat, s emiatt bizony sok szakképzett munkatárs fásultságot eredményező rutinmunkát kénytelen végezni. E területek Katsányi által adott felsorolásával egyetérthetünk, sőt talán bővíthető is a kör. Egyetlen megjegyzés csupán: a kérdések tekintélyes része a kölcsönzési adminisztrációnál hangzik el, ide tehát könyvtáros felkészültségű munkatárs is kell, legalábbis egyelőre.

Legalapvetőbbnek, a kérdéskör fundamentumának tartom olvasószolgálati szempontból azt, hogy a nagy könyvtárakban szemléletben és gyakorlatban egyaránt nincs ma már helye a Jolly Jocker típusu könyvtárosnak. Az igények, az olvasótábor skálája rendkívül kiszélesedett (a domináns rétegek és igény szint mellett), a "mindenhez értő" könyvtáros a magas szintű, differenciált mélységű kérdésekre csak dilettáns választ adhat, s ezt az igényes olvasó hamar észreveszi, többé nem fordul a könyvtárhoz. Szakembernek csak szakember lehet a partnere. A másik kör az olvasótábor arculatát jelző diákok, akiket ugyanolyan szinten kell kiszolgálni, mint az iskolájukban.

Válótlan lenne persze ezzel akár csak sugallni is azt, hogy ez az igény szint ma már általános. De itt a mércét nem a középhez, az átlaghoz kell igazítani, hanem ahhoz a perspektivikus s már ma is jelentkező legmagasabb szinthez, amely egyáltalán szóba jöhet még egy általános nyilvános nagykönyvtár esetében. Így nálunk az olvasószolgálat hármas tagolódású: szaktájékoztatók, szakreferensek - kölcsönző könyvtárosok (Katsányi terminológiájával: általános tájékoztatók) - olvasószolgálati technikusok. (Csak zárójelben jegyzem meg: ma még néha a könyvtárosokkal, a régi és új munkatársakkal is meg kell értetni: nem szégyen, olvasó előtti presztizsvesztesz az, ha az arra illetékes és felkészült munkatárshoz irányítják a hozzájuk fordulót!)

Amit Katsányi a szaktájékoztatókról, általános tájékoztatókról követelményként, felkészültségi irányultságukról ír, azzal egyetérthetünk. (Árnyalni, részletezni lehetne megjegyzéseit, de az messzire vezetne.) Rá kell mutatni azonban arra a gondra, hogy a más szakterületekre, ill. szakra is kiképzett munkatársak bizonyos ismeretszinttel állnak könyvtári szolgálatba. Megoldatlan viszont e könyvtárosoknál a tudományszakjaik fejlődésével való lépéstartás lehetősége. Kutatónapjuk - kevés kivételtől eltekintve - nincs. Könyvtári elfoglaltságuk megakadályozza, hogy másik szakmájukat akár csak érintőlegesen is gyakorolják, némileg benne éljenek. A szak-

mája irodalmát szemlélő (ez egyfajta önképzést és tájékozottságot nyújtó forma!) olvas, miközben a többi lohol, tehát a szaktájékoztató - "lóg"! Igen komoly konfliktusforrás! Pedig így a - nem kívánatos, de megjósolható - eredmény csak a szakmai elszürkülés, az ismeretek kopása lehet.

Katsányi a fejtegetéseiből a képzésre vonatkozó következtetéseket - bár sommázza - levonja. A továbbképzésre sajnos nincs megjegyzése és javaslata, pedig a vezetőknél az orvos- és mérnöktovábbképzéssel összehasonlítva súlyos, de valós megjegyzéseket tesz. Vegyük az ő analógiáját. Miért jobb az orvosi, mérnöki továbbképzés? Feltehetően azért, mert szakirányu, a résztvevők az adott szakterület legfrissebb elméleti és gyakorlati eredményeit kapják (pl. az orvosok a kutatás, a műszerek, a terápia stb. területén), nem közismert dolgokról és hosszan elnyújtva. Pedig - különösen az orvosok java - a szakirodalommal, többnyire az idegen nyelvűvel is lépést tartanak. És még egy: a beteg meghalhat, a ház a hid stb. összedőlhet, a gép széttörhet, ha az orvos vagy a mérnök megreked szakmai ismereteiben. S mi történik, ha az olvasó nem kapja meg a szükséges választ, irodalmat, vagy hevenyészetten kapja? Ki-ki válaszolhat: lényegében semmi, s az "eredményt" közvetlenül nem is érzékeljük!

Érdeemes lenne a Katsányi által felvetett gondolatokkal részletekben is foglalkozni, kiegészítve azokat a munkaköri besorolás kérdéseivel is. Az is gazdag vadászterület. (Csak egy problémát: miért nem kaphatnak - legalábbis a gyakorlatban alig fordul elő ilyesmi - pl. a szaktájékoztatók tudományos munkatársi besorolást?)

TÓTH Gyula

MÉG EGYSZER A MUNKAKÖR-STRUKTURÁKRÓL

Érdekes, de merész vállalkozásba fogott Katsányi Sándor, amikor megpróbálta fogalmazni a közművelődési könyvtári munkakörök jellegzetes vonásait. Érdekes, ahogy felsorolja a tipikus könyvtárosi munkaköröket, részben szakítva az eddigi sablonnal, merész, mert vállalkozik a hétköznapi valóság leírására, annak árán is, hogy fejére zudíthatja a kiábrándítottak csalódását és keserűségét. Mert merész dolog kimondani, hogy a könyvtárvezetők "szakmai-tudományos fejlődése általában nélkülözi a kellő dinamikát", de még merészebb kijelenteni az állományfeldolgozók és -feltárókról, hogy "munkájuk a gyakorlatban mindenütt elszakadt az állománygyarapítás érdemi (döntési) részétől".

Az írás legnagyobb erényének mégis a tényekkel való reális szembenézést tartom. Hogyan látja egy hosszú ideig gyakorló könyvtáros saját pályája buktatóit, fejlődésének lehetőségeit ma. Ez a tanulmány. A kép azonban akkor lenne teljes, ha az elvárásokon túl a közvéleménnyel is szembesi-

tett volna a szerző, hiszen a legszélesebb igényeket kielégítő szolgáltató intézmények munkatársairól van szó. Azt hiszem ettől a kép nem lenne vidámabb, mindenesetre "életszagubb". Kár az is, hogy - mint a jegyzetekből kitűnik - nem álltak egységes adatok rendelkezésére (a szakreferensekről és a szakképzettségéről 1966-os, a fizetésekről 1971-es), neheztve a reális összevetést.

Mégis nagyon érdekes az egyes kategóriákat közelebbről is megnézni. Az irányítók köréből kirekesztődtek a hálózati központok módszertani munkatársai, a régi szervezők utódai. A cikk ezzel akaratlanul is azoknak a véleményét erősíti, akik ennek a munkakörnek életképességét vonják kétségbe. A szervezők esetében ez igaz is. Meggyőződésem azonban, hogy a megyei módszertanosok a jövőben fontos szerepet játszanak majd a hálózati központ és a tagkönyvtárak kapcsolatában, amely elsősorban az előbbi szolgáltatásainak közvetítését jelenti. Igen érzékletes képet kapunk a kis tagkönyvtárak irányítóiról. A csoportot jellemző feszültség megoldása valóban elsősorban képzési kérdés. De nem hagyományos felsőfoku szakképzésre, hanem speciális továbbképzésre lenne szükség, ugyanugy, mint a vezetők esetében.

Nem tudott, vagy nem akart mit kezdeni a szerző a csoportvezetőkkel. Érthető is. Bár nagyon finoman fogalmaz, amikor személyükben az irányító és a szakember egyesülését látja, de talán egy durvább hasonlat a találóbb: a könyvtárak "művezetőiről" van szó, akikről az iparban sem tudják, hogy szellemi vagy fizikai munkások-e.

Az olvasószolgálat van a legrosszabb helyzetben, közepesen-alacsonyan képzett munkatársakkal, akik a könyvtárostársadalmon belül a legalsó "kasztot" jelentik. Nem tudjuk - sok helyen, rosszul értelmetlen demokratizmusból, nem is akarjuk - elkülöníteni ugyanis egymástól az olvasószolgálati munka mechanikus és érdemi részét. Mindent fetiszizálunk, és nem hisszük el, hogy könyvek visszaszorolását, cédulák rakosgatását, bélyegzők ütögetését 8 általánost végzett józan fejjel is el lehet végezni. Hogy munka nélkül maradnak a tájékoztatók? Nem, ha gondolják állományrészüket, katalógusaikat, részt vállalnak a szerzeményező munkából, kilépnek a passzivitásból, és aktivitásukkal igen széles olvasói igényt derítenek fel és oldanak meg.

Nehéz kérdés a szaktájékoztatóké. Elyben nem vitás, hogy a természettudományos iránynak kell erősödnie, igazodva a tudományos fejlődéshez. De félek, hogy ezt szaktanárokkal nem lehet megoldani. A képzés problémája itt és az általános tájékoztatók esetében jelentkezik a legélesebben. Ha a magyar vagy történelem szakosok helyett matematika, kémia, fizika, földrajz, biológia szakos tanárok fognak ülni a tájékoztató asztaloknál, tovább nő a könyvtáron belüli munkanélküliek száma. De nem is jönnek ilyen munkatársak. Meggyőződésem szerint viszont nincs is szükség az ilyen mértékű szakosodásra. A közművelődési könyvtárakban a szakosodás elsősorban bibliográfiai, szerzeményezési, tájékoztatói, egyszóval szakmai szakosodást jelentsen és a mindennapi fejlődéssel való egyéni lépéstartást.

Az állományfeldolgozók és -feltárók problémája azonos az olvasószolgálatosokéval: a mechanikus és tartalmi munka szétválasztása. Megoldása jóval könnyebb, mert a feladatok körülhatároltabbak, kézzelfoghatóbbak és produktívak. Az elmondottak nyilván nem jelentik a munkakör kisebbitését, hiszen meggyőződésem, hogy a tulkvalifikált-ságról irtakat az olvasószolgálatnál olvashattuk volna, ha ott kedvezőbbek a könyvtári munka feltételei.

A könyvtári munka technikusai a legfiatalabb csoport. Néhány nagyobb megyei könyvtár gyakorlatában már hivatalosan is él. Feladatuk pontosan meghatározott, munkájuk jól mérhető. Itt azonban munkaerőhiánnyal kell szembenézni. A szakképzetlen kezdők továbbra is aspiránsok maradnak. "Ipari tanulókat" kell foglalkoztatnunk, akikből megbízható "iparosok" lesznek majd.

Ritkán olvashatunk a könyvtárosi pályaképről. Katsányi Sándor friss, lendületes írása, logikus következtetései és az ezekről kialakult vita remélhetőleg közelebb visznek a megoldáshoz.

HALÁSZ Béla

MENNYIRE IGÉNYES A FELDOLGOZÓK MUNKÁJA?

Katsányi Sándor cikke nagyon elgondolkoztató, de meg kell mondanom, hogy nem mindenben értek vele egyet. Véleményemet azért a sok-sok könyvtári feldolgozóért fejtem ki, akik hosszú évtizedeket dolgoztak már ebben a munkakörben, s most rá kell döbenniük, hogy kár volt elvégezniük az egyetemet, mert ezt a munkát anélkül is elintézhették.

A cikk valami másod- vagy harmadrendű tevékenységként emlegeti a könyvtári munkában a feldolgozást. Például: "Munkájuk a gyakorlatban mindenütt elszakadt az állománygyarapítás érdemi (döntési) részétől. Tevékenységük igen nagy része rutinmunka, ami alapfoku ismeretekkel is jól elvégezhető."

Ehhez csak annyit fűznék, hogy Debrecenben a Megyei Könyvtárban a feldolgozó csoport egyben állománygyarapító csoport is, ami azt jelenti, hogy az olvasószolgálat aktívan részt vesz ugyan az állománygyarapításban - kijelöl, javaslatot tesz -, de a döntés joga a feldolgozó csoport vezetőjééilleti.

A "rutinmunka" kifejezéssel kapcsolatban: Elismerem, hogy ebben sok az igazság, különösen akkor, ha a feldolgozást csak a nyilvántartási műveletekre, illetve a katalógusépités egy részére szűkítem. Csakhogy a könyvtári feldolgozás nem csupán ezekből a mozzanatokból áll, hanem jelentős részét a könyvek, folyóiratok cimleírása és osztályozása öleli fel. Márpedig aki ezt maga is csinálta, annak tudnia kell, hogy ezeket a műveleteket különböző szabványok és szabályok rögzítik, szabályozzák, s azt is

tudnia kell, hogy ezek megismerése, elsajátítása, sőt, tovább megyek: a bennük való tájékozódás elsajátítása sem megy máról holnapra.

De föltéve, hogy még ez is csak rutin kérdése - akkor is ott vannak a különböző tudományágak, az egyre szaporodó szakkifejezések, tudományos fogalmak, amelyeket a feldolgozó könyvtárosnak ismernie kell, mert az a feladata, hogy azokat különböző számokkal és jelekkel a helyére tegye. Mert anélkül hiába vannak kiváló tájékoztatók - a keresett könyvet nem találják meg.

A másik dolog: Köztudott, hogy a megyei könyvtárak egyre több idegen nyelvű anyagot vásárolnak. Ebből az következik, hogy főleg a címleíróknak és a szakozóknak némi nyelvismerettel is rendelkezniük kell, illetve jó, ha rendelkeznek. Persze, lehet mondani, hogy rutinnal és szótárak segítségével ez is megoldható. Ez igaz is! - De ezt minden munkakörre el lehet mondani. Pl. a foghuzás, de akár a különböző műtétek is, már csak rutin kérdése, miután az orvosok elvégezték az egyetemet. Vagy egyetemi végzettség nélkül is ugyanugy menne?

"A helyismereti dokumentumok feltárása... magasabb igényeket támaszt a feldolgozókkal szemben" - mondja a cikk szerzője. Tehát szerinte ez az a terület, amelyen a "rutin" legkevésbé érvényesülhet, s amely talán magasabb iskolai végzettséget kíván, mint az egyéb feldolgozó munka.

Tizenhat éve vagyok könyvtári feldolgozó. A helyismereti anyag feltárása nálunk is most vette kezdetét, belőle - kollégáim mellett - reám is nagy feladat hárul. Azonban még eddig nem vettem észre, hogy ez az új feladat valami szellemi pluszt követelne tőlem. S különösen akkor nem, ha az analitikus címleírásokra gondolok. Sőt! - arra a megállapításra jutottam, hogy sokkal könnyebb analitikusan címleírni, mint az idegen nyelvű könyveket feldolgozni.

De kollégáimon sem veszek észre semmiféle szellemi megerőltetést akkor, amikor a tárgyszavak kialakításán, illetve azok lyukkártyára való áttételén fáradoznak.

Ha viszont a helyismereti anyag kiválogatására, azok elbírálására gondolok, azt kell mondanom, hogy azok megítélésében sokkal biztosabban és megbízhatóbban mozog egy közép műveltségű, de széles körben érdeklődő debreceni bennszülött, mint egy egyetemet végzett pesti polgár.

Ezek után már csak az ily feldolgozott anyag publikálása, bibliográfiák készítése marad hátra, amelyről feltételezhetnénk, hogy felsőfoku végzettséget kíván.

No de ilyen tevékenységet eddig is folytattak a könyvtári feldolgozók - vagyis ez a "magasabb igény" eddig is megvolt velük szemben, tehát nem egy eddig ismeretlen, a helyismereti anyag feltárásával jelentkező idegen terület, hanem olyan rendszeres munkafolyamat, amely eddig is hozzátartozott minden feldolgozó munkaköréhez.

Összefoglalva: Ha a hagyományos könyvtári feldolgozás "...nagy része rutinmunka...", úgy a helyismereti anyag feltárása is az; és ha az eddigi feldolgozáshoz "... alapfoku ismeret..." is elegendő, akkor a helyismereti anyag feltárásához sem szükséges magasabb képzettség.

Ezzel szemben én azt mondom: nem az a baj, hogy a könyvtári feldolgozó nagy része felsőfoku végzettséggel rendelkezik, hanem az, hogy nem minden dolgozó rendelkezik ilyen végzettséggel. Gondolom, hogy ebből semmi hátránya nem származna.

Még annyit: Lehetséges, hogy "A termelést közvetlenül szolgáló, magasabb igényű rendszert ... elsősorban természettudományi végzettségű tanárok..."-ból álló "fundamentumra lehet építeni" - de a könyvtári munkának a fundamentumát véleményem szerint a feldolgozó csoport alkotja.

Szakzerű, korszerű könyvtári feldolgozás, a könyvtár különböző állományféléseinek az olvasási igényekhez igazodó, sokrétű feltárása nélkül nincs zökkenőmentes, minden igényt kielégítő könyvtári szolgáltatás!

BARANYI József

A SZERKESZTŐSÉG MEGJEGYZÉSE

Katsányi Sándor lényeges, időszerű kérdésekre keresett megoldást cikkében. Elgondolásai természetesen lehetnek vitathatók, egyes kevésbé sikerült megfogalmazásai külön is ellenvetéseket válthatnak ki. Olvasóink hozzászólásainak ezuttal is szívesen adunk helyet, akár a cikkeinkben foglaltak továbbgondolásáról, akár határozott ellenvéleményről van szó.

Egyet azonban le kell szögeznünk. Általában minél magasabb színvonalon igyekszik végezni a maga munkáját egy könyvtáros, annál inkább átérzi az illető munkakörre vonatkozó követelmények súlyát, annál inkább kívánatosnak érzi tehát, hogy minél képzetesebb dolgozók töltsék be ezt a munkakört. Ez nemcsak szubjektíve indokolt, hanem társadalmilag is értékes magatartás. Önmagában azonban még nem elegendő. Egy-egy munkakör szakember-ellátottsága ugyanis csak függvénye egy átfogóbb kérdésnek: a jelenleg s a belátható jövőben a magyar könyvtárügy rendelkezésére álló képzetesebb dolgozókat hogyan oszthatjuk el a különböző munkakörök között a leggazdaságosabban, az egyes könyvtárak e g é s z munkájának eredményessége érdekében. Ezt a kérdést vizsgálta Katsányi Sándor, elsősorban ebből a szempontból érdemes tehát helyeselni vagy bírálni elgondolásait. S ami kinek-kinek szubjektív érzéseit illeti: elsősorban nem gyarapítók, feldolgozók, olvasószolgálatosok stb. vagyunk, hanem könyvtárosok; szakmai "lokálpatriotizmusunk" annál termékenyebb, minél inkább a könyvtári munka egészének összefüggéseiben látjuk saját szűkebb munkakörünk helyzetét.